

BOS I SOLÉ, Alexia (ed.); STRUBELL, Miquel (pròleg); MACINTYRE, Peter D.; LASAGABASTER, David; FORCADA, Mikel L.; EVAS, Jeremy; WOOLARD, Kathryn A.; VARENNES, Fernand de; HAGEN, Stephen; HELLER, Monica; LAITIN, David.

Les fronteres del multilingüisme: Una visió actual i pluridisciplinària sobre el multilingüisme en la societat contemporània.

Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya. 177 p.

El llibre *Les fronteres del multilingüisme* és el resultat de les conferències organitzades per la Càtedra de Multilingüisme Linguamón - UOC durant els anys 2007-2009. Reuneix amb caràcter multidisciplinari nou dels experts acadèmics més prestigiosos —consolidats i novells— a escala internacional en els seus àmbits i disciplines: l'educació, les noves tecnologies de la informació, la societat i l'economia. Considero que el renom dels científics que signen els capítols és una bona prova del bon paper que la Càtedra ha realitzat en termes de projecció internacional des de la seva creació l'any 2006. Connectar la sociolingüística catalana amb la millor ciència del llenguatge a escala internacional és molt beneficiós per als investigadors i per a la societat local. A més, poder llegir en català els darrers treballs d'alguns d'aquests autors és de gran ajuda per a la divulgació científica dintre de l'àmbit lingüístic català. A alguns, sincerament, la lectura en català (o castellà, en el meu cas) ens ajuda força a interioritzar més el contingut (a fer-lo nostre, més proper) que no pas quan el llegim en anglès. L'edició, traducció i correcció són d'una gran qualitat. He publicat tres llibres amb diversos coautors amb l'Institut d'Estudis Catalans. En aquells casos, el fet que la revisió fos a càrrec de professionals de la llengua catalana sempre va ser una garantia que el resultat final seria magnífic. De la mateixa manera, crec que en aquest cas els autors poden sentir-se molt orgullosos de l'edició del text.

Per unir aquests acadèmics en un volum l'editora ha triat el títol principal *Les fronteres del multilingüisme*. Val a dir que el concepte de *fronteres* s'ha tornat una solució habitual en diversos fòrums científics. Tot i que el pròleg no fa esment de la tria del títol, crec que està molt justificat en termes de *fronteres del coneixement* en l'àmbit del multilingüisme. Només estudiosos com els reunits en aquest volum poden realment parlar-nos de la ciència de frontera, que a partir d'un sòlid bagatge dels coneixement científics precedents (de fet, aquests autors han contribuït notablement a generar aquest coneixement durant les darreres dècades) ens adrecen cap a les noves fronteres científiques que hem de creuar. Per motius d'espai la meua ressenya del llibre no pot continuar amb una anàlisi detallada de les diferents aportacions. Procediré identificant cadascun dels blocs del llibre (que representen aquestes *fronteres* a què feia referència) i afegint-hi uns comentaris.

El primer bloc està destinat al multilingüisme i l'educació amb dos capítols de Peter D. MacIntyre i David Lasagabaster. El punt en comú entre aquests dos textos és la importància de l'aprenentatge de segones i terceres llengües en la societat multilingüe i els factors que ho fan possible. És a dir, un element clau de la societat multilingüe és que aquesta no ve donada exteriorment, sinó que els agents (individus i institucions) a través de les seves decisions generen el multilingüisme. Peter D. MacIntyre obre el volum amb un capítol on destaca el model piramidal de la voluntat de comunicar (VdC). Aquest model se centra en els aspectes psicològics i les motivacions en l'ús (i en conseqüència en l'aprenentatge a través de la pràctica) d'una nova llengua. En el model predominen variables psicològiques, com ara actituds, motivació, autoconfiança, desig i voluntat, per a explicar l'ús). David Lasagabaster profunditza, amb solidesa argumental fonamentada en recerca empírica, en la planificació lingüística de la incorporació de l'anglès com a tercera llengua en els currículums educatius. Introduir la tercera llengua és una qüestió clau en les societats bilingües, que sovint genera debats polítics encesos per la por d'alterar els equilibris entre les dues llengües oficials o predominants. Lasagabaster ofereix una bona mostra de com els arguments produïts en la comunitat científica poden exposar-se per a influir en la presa de decisions polítiques. Contribueix a desmuntar alguns falsos mites com, per exemple, que no sempre és millor començar més primerencament l'ensenyament d'una segona o tercera llengua. Les mateixes hores d'aprenentatge poden ser més ben aprofitades i amb millors resultats amb nois i noies en un estat de desenvolupament més avançat. Una altra qüestió important, si tres llengües són massa llengües en el currículum educatiu, és a dir, si hi ha temps per a tanta assignatura de llengua. Lasagabaster mostra a partir d'altres estudis (p. 40) que un element clau és convertir la tercera llengua en llengua vehicular.

Tant MacIntyre com Lasagabaster donen una gran importància a la identitat ètnica o nacional en els seus models i explicacions. En el cas de Lasagabaster, queda clara la capacitat de generar motivació entre els alumnes per part dels professors quan aquests són afectes a la *causa*. MacIntyre assenyala la capacitat de la VdC de generar sinergies favorables i que, per tant, ajuden a la recuperació d'una llengua entre grups nacionals. MacIntyre fa referència a la llengua gaèlica i al micmac a Nova Escòcia (Canadà). La primera llengua es troba en un fort procés de substitució; la segona (micmac) experimenta un procés de revitalització. No trobem gaire explicació d'aquests processos, encara que apareix en el discurs sobre la llengua micmac la vinculació entre reclamació de terres i identitat etnicolingüística. Vull emfasitzar aquesta connexió entre identitat i recursos materials, que sovint és menystinguda (vegeu el capítol de Mònica Heller en aquest volum per veure la importància de la relació entre llengua i economia actualment). Quins interessos materials podien tenir els gaèlics a mantenir la seva identitat?

El segon bloc està dedicat a les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), i es destaquen les tecnologies de traducció automàtica. La traducció automàtica per computadora és un camp incipient de recerca científica. No només des del vessant de l'enginyeria i la mateixa lingüística. Els efectes socials de la incorporació de les màqui-

nes al processament d'informació són la característica bàsica de la nova economia informacional que està transformant la nostra societat en tots els àmbits. Per tant, es tracta d'un àmbit on s'estan produint alguns dels canvis més rellevants que afecten les llengües i els seus parlants. Els capítols de Mikel L. Forcada i Jeremy Evas són de gran interès per a revisar el que suposa treballar amb el llenguatge en el segle XXI. Mikel L. Forcada, a més d'explicar-nos què és la traducció automàtica de codi obert i donar-nos detalls del programa Apertium, ens ofereix algunes reflexions sobre la relació entre les TIC i les «actituds tecnofòbiques» (p. 67). El capítol de Jeremy Evas fa una important revisió de la situació del gal·lès en el marc de les noves tecnologies, tant en relació amb els principals proveïdors del programari que molts hem de fer servir en la nostra vida quotidiana com en relació amb les tecnologies de traducció automàtica.

Aquests articles mostren com al segle XXI les llengües no poden estar només en mans dels guardians de la llengua a l'antiga per a aconseguir l'extensió social. Al contrari, fan falta noves avantguardes formades per lingüistes i tecnòlegs, amb noves visions, per a fer que les llengües, en particular les minoritzades, estiguin completament vives en els nous canals de comunicació. A més, els nous treballadors i desenvolupadors del llenguatge a través d'aplicacions informàtiques s'enfronten a majors reptes d'estandardització i interoperabilitat (p. 87) que els lingüistes del passat. En la comunicació a través de computadora, i quan la computadora té un paper clau en la traducció, no hi ha cap espai per a la indefinició ni per al «tu ja m'entens, oi?». La computadora necessita regles molt clares. Un major exercici d'estandardització. Jeremy Evas indica que les TIC generen necessitat d'estandardització de les quals es beneficia una llengua, el gal·lès en el cas presentat per l'autor. A més, aquesta estandardització no només es fa dintre de la comunitat lingüística, sinó també en relació dialògica amb el món, incloent-hi les empreses multinacionals. Incorporar un caràcter particular d'una llengua a l'estàndard UNICODE (UTF-8) és tant una qüestió de normalització de la relació llengua-màquina com de reconeixement de la mateixa llengua a escala global.

El tercer bloc, «Multilingüisme i societat», és el més ampli pel seu títol, des del meu punt de vista. Tot i això, els continguts de cada capítol estan força delimitats. Kathryn A. Woolard aborda a partir dels conceptes d'*autenticitat* i *anonimat* l'evolució de la situació lingüística a Catalunya. Woolard desenvolupa els enfocaments de l'autenticitat i l'anonimat aplicats tant al català com al castellà. Fernand de Varennes aprofundeix en la retòrica i la pràctica dels drets lingüístics, especialment a Europa. Destaquen els clarobscurts entre la retòrica oficial i la defensa pràctica de les llengües minoritàries.

K. Woolard introdueix la *qüestió José Montilla* en el seu discurs i com això contribueix a modificar les percepcions d'autenticitat i anonimat en el cas de la llengua catalana. M'agradaria saber com introduiria en el seu model la *qüestió Oriol Junqueras*, cap de l'oposició al Parlament des de 2012 com a president d'ERC, i un dels protagonistes actuals de la política catalana independentista. L'autor d'aquesta ressenya va créixer (dels cinc als vint-i-cinc anys) a Sant Vicenç dels Horts, el poble d'on Oriol Junqueras és alcalde actualment, a més de cap de l'oposició del Parlament. Una anèc-

dota és que fa pocs anys, quan Oriol Junqueras visitava altres pobles de Catalunya sent alcalde de Sant Vicenç, els caps de llista d'ERC d'altres municipis li preguntaven com era Sant Vicenç dels Horts per haver assolit l'alcaldia. Podríem dir que s'imaginaven un poble on una àmplia majoria tindria com a llengua inicial la catalana. Sant Vicenç, a l'ombra de Barcelona i dins de la corona metropolitana, és un municipi relativament poc conegut, tot i tenir vora trenta mil habitants censats. La realitat de Sant Vicenç dels Horts és que una majoria social molt àmplia prové de les migracions interiors. Que ERC governi en un municipi de majoria procedent de la migració interior i amb importants taxes de migració exterior vol dir molts, molts pactes i enteses. El 9 d'octubre de 2012 Junqueras escrigué un article a *El Periódico* en el qual afirmava rotundament que «El castellà també serà oficial a la República Catalana». Això no coincidia gaire amb els discursos dels seus coreligionaris de partit. El model autèntic-anonimat té un enorme poder per a comprendre la realitat social i lingüística catalana i les seves implicacions polítiques. L'aplicació del model d'anonimat de la llengua catalana ha arribat als líders catalans i catalanistes amb més projecció. Veurem amb quines conseqüències.

El quart bloc, «Multilingüisme i economia», és tractat per tres dels autors amb més impacte, per diferents motius i des de diferents àmbits disciplinaris (antropologia, economia i ciència política), a escala internacional: Monica Heller, Stephen Hagen i David Laitin. Per la meua trajectòria científica, els tres textos em són molt familiars i és estrany l'article o xerrada on no hi faig referència. Em detindré en un tema que relaciona els tres textos. La pregunta sobre si la fragmentació lingüística impedeix el creixement ha estat un assumpte que ha aixecat força interès i polèmica. David Laitin ha contribuït amb sòlids arguments a diferenciar entre correlació i causalitat en aquesta relació. Entre creixement i diversitat podem trobar correlacions, però no causalitat. En la darrera part del segle XX i principis del segle XXI considero que s'ha produït un canvi en les preocupacions polítiques per la diversitat, i la qüestió no és ja si aquesta dificulta el creixement econòmic. Ara la pregunta és com el multilingüisme pot ajudar a augmentar la competitivitat de les empreses o l'ocupabilitat dels treballadors en el marc de la globalització. Com mostren els articles de Monica Heller i Stephen Hagen, s'ha passat d'un enfocament del problema des de l'òptica estatal (tot i que el tractament de les dades de Hagen continuï prenent com a base els estats) i de les nacions sense Estat (problema que gira entorn de l'homogeneïtzació) a un problema global. En aquest pas s'ha deixat de banda l'enfocament *macro*, basat en correlacions entre variables interiors als estats, per a iniciar una aproximació *micro* que té més en compte els agents locals i les seves particularitats.

Amado ALARCÓN ALARCÓN
Universitat Rovira i Virgili